

Van Maanen, John. (Ed.) **Representation in Ethnography**. Sage Publication. 1995

Anmeldt af: *Karen Ellen Spannow*, Etnograf mag.art., Center for Rusmidelforskning.

Bogens artikler er skrevet af en række amerikanske antropologer og kredser på forskellige måder om det samme brændende spørgsmål: Hvor stor er troværdigheden i etnografiske beskrivelser, og på hvilke måder kan man sikre, at den etnografiske videnskab leverer genkendelige billeder af den sociale virkelighed? Og på hvilken måde skal vi i lyset af teorien om social konstruktivisme kunne fastholde en social virkelighed?

Van Maanen lægger ud med at konstatere, at for etnografien er uskyldens dage er omme. Det er ikke længere nok for etnografen at slå sig ned blandt de folk, der skal studeres og siden i jævne og ligefremme ord at delagtiggøre omverdenen i sine iagttagelser. De etnografiske briller er blevet en splint i øjet, som må undersøges og medinddrages sideløbende med de observationer, man gør sig på feltarbejdet. Det er blevet pinagtigt klart, at man ikke kan fremstille forskningsfeltet i en-til-en størrelse, og derfor gør sig skyldig i reduktioner, der hverken er tilfældige eller fuldstændigt objektive, men derimod relateret til ens ideologiske og teoretiske baggrund.

Det behjertede forsøg på at fremstille etnografiske data som stumper af objektiv realisme må altså krympe sig sammen i lyset af den stigende bevidsthed om, at vi ikke kan lade være med at skære verden til efter vore egne skabeloner. Et af svarene er konfessionel etnografi, hvor etnografens egne betragtninger over det betragtede bliver lige så, eller mere, centrale end den population, der er undersøgelsens genstand. Imidlertid kan den forskercentrerede tilgang risikere at ende med en selvbiografi i stedet for en etnografisk beskrivelse, så det ligner ikke en løsning på problemet med at producere troværdig og praktisk anvendelig etnografi.

Det bedste af de bud, som Van Maanen kommer med, er nok den kritiske etnografi, der tilstræber at placere den studerede befolkningsgruppe i relation til de sammenhængende historiske, politiske, økonomiske og ideologiske strukturer. Ved så loyalt som muligt at præsentere de forskellige facetter i helheden, uden at gå i den holistiske fælde og glemme de implicitte modsatrettede interesser i denne helhed, er der måske en chance for at gøre rede for betydningsfulde magtpositioner uden at forfalde til overdreven etnocentri og ufrugtbar selvbeskuelse.

Jean Jackson er blandt de bidragydere, der beskæftiger sig med metoderne. Hun har lavet en undersøgelse af, hvad feltnoter betyder for etnografer, hvordan de ser ud og siden anvendes. For en etnograf med bord og skuffer fulde af til tider knapt læselige noter, som man ikke nænner at smide ud, er der både trøst og forklaring at hente i denne artikel, der blotlægger, hvordan disse noter får en særlig betydning for etnografen, fordi de indgår i det indvielsesritual feltarbejdet ofte er for etnografen. Samtidig er noterne et konkret bevis på, at man var derude i felten, observerede og indsamlede udsagn. På den anden side har disse noter sjældent en form, der kan sige andre end én selv noget videre, selv om der naturligvis er individuelle forskelle og etnografer kan være både ordensmennesker og rodehoveder.

Harry Wolcott indvier os i sine spekulationer over, hvornår man kan kalde noget etnografisk. Det er ikke tilstrækkeligt at lave feltarbejde, ej heller nok at være etnograf; kun hvis man først indsamler primære data og siden analyserer disse med henblik på at se hvorledes et væld af små detaljer

passer sammen og kan indordnes i et kulturelt mønster, der afsætter koder, normer og standarder kan man kalde det etnografi. Etnografi er med andre ord noget man skal ville, ikke noget, der dumper ned i skødet på enhver, der nysgerrigt begiver sig ud i verden med en båndoptager og en notesblok. For kultur er ikke noget, der er spredt ud i samfundet i små stumper, som den omhyggelige feltarbejder kan pusle sammen, men en struktur som feltarbejderen lægger ned over de indsamlede data for at skabe et vist system i den tilsyneladende uorden. Den etnografiske ambition rækker ud over at beskrive de enkelte individers adfærd, fordi den retter sig mod at kunne forudsige om andre medlemmer af samme befolkningsgruppe ville udvise en lignende adfærd givet de samme omstændigheder.

Michael Agar grubler over formens betydning for det færdige resultat og foretager en sammenlignende analyse mellem etnografi og den litterære retning, der kaldes "kreativ ikke-fiktion" (Creative Non-fiction), hvor formen er fiktiv, mens indholdet trækker på det faktuelle. Eftersom etnografien først bliver til i skrivefasen, hvor de enkeltes udsagn bliver transformeret til mønsterdele, er det ganske nærliggende at foretage denne sammenligning. Imidlertid mener Agar ikke, at der er meget hjælp at hente i denne populære litterære genre, som opstod i 60'erne i protest mod en uengageret journalistik, fordi troværdigheden ikke er god nok. Agar bekymrer sig over den splittelse som optagetheden af teksten skyder ind mellem feltarbejde og udarbejdelsen af feltrapport, for det er helt nødvendigt at de to, ganske vist tidsmæssigt adskilte, processer er sammenhængende.

Eyal Ben-Ari skriver om dedikationer, takord og taknemmelige henvisninger, der som regel optræder i forordet, og normalt ikke anses at have nogen betydning for den etnografiske beskrivelse. Men, påpeger Ben-Ari, blandt professionelle læsere granskes disse ofte nysgerrigt for at finde ud af hvem forfatteren omgås og samarbejder med, hvordan de sociale omstændigheder var under feltarbejdet (med eller uden familie fx) og der er næppe tvivl om, at indstillingen til selve værket kan præges af, hvem der indledningsvist er henvist til. For mig er denne artikel endnu et hak i min professionelle uskyld, jeg havde ikke forestillet mig, at der var så mange oplysninger, der kunne trækkes ud af et sølle forord og vil aldrig mere kunne skrive et, uden at spekulere på hvad en eventuelt læser kan få brygget sammen på baggrund af det.

Man kaster sig nysgerrigt over artiklen om humor i etnografien, som er skrevet af Gary Fine og Daniel Martin. Desværre er denne artikel ikke præget af sit emne og sandt at sige temmelig kedelig at læse, måske på grund af urimelige forventninger om det modsatte. For det burde ikke overraske os, da vi allerede ved, at så snart vi begynder at forklare det morsomme, så er det ikke morsomt længere. Forfatterne går især ind i Goffmanns berømte beskrivelse af et sindsygehospital og bruger dette som et eksempel på, at humor kan medvirke til at skabe særdeles rammende og afslørende etnografiske beskrivelser. Imidlertid kan humor kun virke indirekte og stiller således visse krav til læseren, idet det kan være noget af en katastrofe, hvis humoristiske udsagn bliver taget bogstaveligt. Fine og Martin opdeler humoren i ironi, satire og sarkasme, og går seriøst til værks for at påpege de til tider trådtynede og umærkeligt graduerede forskelle mellem disse tre slags humor.

Laurel Richardson forsøger sig med at problematisere den måde, hvorpå samfundsforskere forvandler narrative udsagn til sociologiske tekster. Hun er jagt efter alternative måder at formidle livshistorierne og de andre feltarbejdsdata på, men efterlyser også refleksioner over, hvordan forskerne transformerer det indsamlede materiale til monografier over andre kulturer.

Marianne Paget følger op på Richardsons kritik af narrative, der bliver væk i sociologiske tekster. Hun gennemgår et eksempel på Ethnoperformance, hvor en given tekst (fra en rigtig samtale) kan gennemspilles på en scene med forskellige aktører, således at publikum får mulighed for at forholde sig meget konkret til en "stribe" etnografiske data. Ambitionen er, udover at gøre videnskaben synlig i kunsten, at skabe afsæt for en frugtbar dialog mellem forsker og de udforskede. Umiddelbart kunne man forestille sig, at metoden ville være spændende at bruge i evalueringsprocesser, hvor det kan knibe med at få en ordentlig dialog mellem system og bruger på benene. Paget, der selv siden er død af en cancersygdom, brugte blandt metoden til at belyse barrierer i samtalen mellem behandlere og cancerpatienter.

Peter Manning afslutter artikelsamlingen med en gennemgang af de udfordringer og muligheder, som den postmodernistiske tankegang kan tilføre den samfundsmæssige forskning. Efter Mannings mening reagerer sociologien og antropologien forskelligt på disse udfordringer, mest fordi antropologi ikke er så positivistisk eller så stærkt teoretisk baseret som sociologi. Det kan indebære, at sociologien jomfrueligt trækker sig tilbage fra postmodernismens flydende, reflekterende signalbombardement og lukker sig inde i en legitimerende bureaukratisk skal. Derimod har etnografien/antropologien allerede længe flirtet med billeder, der lægger sig op af det postmodernistiske univers, noget der blandt andet stikker hovedet frem i bestræbelserne for på en gang at gøre det eksotiske familiært og det familiære eksotisk

"Etnografi til tiden" kunne man vel kalde artikelsamlingen. For etnografi, i hvert fald som metode, er på det seneste blevet så populær, at vi som etnografer står lidt måbende tilbage og spørger os selv, om det folk fra andre fag begår, når de udfører feltarbejde med deltagerobservation og samtaleinterviews i virkeligheden er etnografi? Lidt fortrædelige grunder vi over, om man kan lave etnografi uden at være etnograf, og må nøle indrømme, at det kan man nok, ganske som etnografer kan lave undersøgelser, som ikke har noget med etnografi at gøre.

Vort fejltrin har været at betragte de etnografiske metoder som så naturgivne, at vi først efter at de har vundet indpas i andre faggrupper er vågnet til dåd og for alvor begyndt at reflektere over dem. Denne refleksion er endnu så frisk, så mange etnografer frustreres over den og selv kommer i tvivl om de med deres teoretiske og metodiske bagage overhovedet kan sige noget troværdigt, eller blot må flyde med på den postmodernistiske erkendelse af at sandheder konstrueres og derfor ikke er Sandheder.

Oven i disse refleksioner er der også andre spørgsmål som trænger sig på hos den lidt forvirrede og mistroiske etnograf. Hvorfor er der pludselig sådan en efterspørgsel på kvalitative data, så vore metoder nærmest bliver revet ud af hænderne på os? Hvad er det for en politisk diskurs, der får beslutningstagere til at efterlyse kvalitative snarere end kvantitative data? Og ikke mindst hvad vil de med de data, hvad skal de bruges til, og hvad bliver vi brugt til?

Bogen kan give anledning til at stille disse spørgsmål, men giver ikke svar på dem. Men alt i alt får læseren en god og rimeligt kortfattet (275 sider) introduktion til en række af de dilemmaer, som etnograferne sammen med andre kvalitative forskere er tvunget til at tage stilling til.